

ทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะ เป็นการ เสนอทฤษฎีหลักการ และแนวคิดจาก เอกสาร งานวิจัย และ
และวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ โดยจะ เสนอ เป็นลำดับดังนี้ ความหมายและทัศนะ
เกี่ยวกับจริยธรรมทฤษฎีและลักษณะทางจริยธรรม สถาบันที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังส่งเสริม
จริยธรรม แนวคิดในการจัดการอบรมศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมในโรงเรียน รวมทั้งงานวิจัย
ที่เกี่ยวกับจริยธรรมส่วนในด้าน เกี่ยวกับกิจกรรมนักเรียน วัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของกิจกรรม
นักเรียน ประโยชน์ของกิจกรรมนักเรียน ประเภทของกิจกรรมนักเรียน รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวกับ
กิจกรรมนักเรียน ซึ่งได้มาจากความคิดเห็นของบุคคลต่าง ๆ ที่รวบรวมจาก เอกสารและผลการวิจัย
ซึ่งมีดังต่อไปนี้

ความหมายของจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2522) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึงลักษณะทางสังคมหลาย
ลักษณะของมนุษย์รวมทั้งพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ซึ่งสังคมต้องการให้มีในสมาชิกคือ
เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการ
การกระทำนั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม

พนัส หันนาคินทร์ 2523) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติ
ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคมและ
สมาชิกของสังคม

กรมวิชาการ (2523) ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบของกฎเกณฑ์
ที่ใช้ในการจำแนกการกระทำที่ดีจากการกระทำที่ชั่ว การกระทำที่ถูกต้องจากการกระทำที่ผิด และการกระทำ
ที่ควรจากการกระทำที่ไม่ควร

ธีระพร อุวรรณโณ (2526) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบของกฎเกณฑ์ที่ใช้
ในการจำแนกการกระทำที่ดีจากการกระทำที่ชั่ว การกระทำที่ถูกต้องจากการกระทำที่ผิด และการกระทำ
ที่ควรจากการกระทำที่ไม่ควร

พรหมทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ (2529) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็นข้อกำหนดของสังคมในลักษณะที่อาจเป็นมาตรฐาน หรือ กฎเกณฑ์ที่บุคคลในสังคมนั้นเห็นว่าควรว่าถูกว่าดี ที่จะปฏิบัติในฐานะสมาชิกของสังคม

ภิญโญ สาธร (2522) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง คุณงามความดีที่ควรประพฤติ

ระวี ภาวิไล (2522) กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางที่ควรประพฤติเพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่า พึงประสงค์

วิทย์ วิศทเวทย์ (2524) กล่าวว่า จริยธรรมคือ พันธะหรือหน้าที่ที่เราปฏิบัติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางพระพุทธศาสนา จริยธรรมคือ การนำเอาความรู้ในความจริงหรือกฎธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตที่ดีงาม ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองหรือต่อสังคมก็ตาม

Jean Piaget (1960) กล่าวสรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นลักษณะประสบการณ์ของมนุษย์และหน้าที่เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ในการให้ความร่วมมือ เกี่ยวกับการจัดเตรียมสังคมในเรื่องความสนใจ และอนามัยของแต่ละบุคคล ความสัมพันธ์ร่วมกันในรูปของสิ่งที่ควรกระทำและสิทธิ์

Lawrence Kohlberg (1971) กล่าวสรุปได้ว่า จริยธรรม เป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานของความประพฤติปฏิบัติในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนกระทั่งมีพฤติกรรมเป็นของตนเอง

Albert Bandura (1977) กล่าวสรุปได้ว่า จริยธรรมคือ กฎสำหรับการประเมินพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้

แม้ว่าจะมีผู้ให้ความหมายและทัศนะเกี่ยวกับจริยธรรมไว้อย่างหลากหลายดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ก็พออาจจะสรุปได้ว่า จริยธรรมคือ แนวทางหรือข้อประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่ถือว่าถูกต้องและดีงาม ซึ่งเป็นลักษณะที่สังคมต้องการ นิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำเกิดความพอใจ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำทางกาย วาจาและใจ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม

ในส่วนต่อไปจะกล่าวถึงลักษณะและทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งมีผู้ให้แนวคิด และทัศนะดังนี้

ลักษณะทางจริยธรรมของมนุษย์

ลักษณะทางจริยธรรมของมนุษย์ที่สำคัญมี 4 ลักษณะดังนี้ (ดวงเดือน พันธมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนิก, 2520)

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึงการมีความรู้ว่ากระทำใดดีควรกระทำ และการกระทำใดเลวควรงดเว้น และลักษณะพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ เหมาะสมหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมของมนุษย์จะขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งส่วนใหญ่บุคคลจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด และโดยเฉพาะในช่วง อายุ 2 - 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังเป็นพิเศษ ความรู้เชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ของบุคคลอาจมีส่วนสัมพันธ์กัน แต่การค้นคว้าเกี่ยวกับความรู้เชิงจริยธรรมเพียงประการเดียว ก็ยังไม่สามารถนำไปทำนายพฤติกรรมของบุคคลได้
2. ทัศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึงความรู้สึกที่บุคคลมีต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ในลักษณะ ที่เห็นด้วยไม่เห็นด้วย หรือชอบไม่ชอบเพียงใด ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคล ส่วนมากจะสอดคล้อง กับความนิยมของสังคม แต่ก็ไม่แน่นอนเสมอไป และอาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อกาลเวลาผ่านไป อย่างไรก็ดีในการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น หากใช้ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติ เชิงจริยธรรมประกอบกับความรู้เชิงจริยธรรมแล้ว ก็จะทำให้ได้ผลแม่นยำกว่าการใช้ข้อมูล เกี่ยวกับความรู้เชิงจริยธรรมเพียงอย่างเดียว
3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการ การตัดสินใจกระทำหรือการตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ของบุคคลจากการศึกษาเกี่ยวกับเหตุผลเชิง จริยธรรม ทำให้ทราบว่าบุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับที่แตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึง กันได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง บุคคลที่มีการกระทำเหมือนกัน อาจมีระดับจริยธรรมและ เหตุผล เบื้องหลังการกระทำที่แตกต่างกัน นักจิตวิทยาบางคนจะให้ความสำคัญกับ เหตุผล เชิงจริยธรรม โดยเชื่อว่าการศึกษา เกี่ยวกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล จะทำให้ทราบถึงระดับ จริยธรรมหรือพัฒนาการทางจริยธรรมของคน ๆ นั้นได้

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึงการกระทำต่าง ๆ ที่บุคคลแสดงออกมา พฤติกรรมเชิงจริยธรรม จึงเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าลักษณะทางจริยธรรมด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ เพราะหากบุคคลส่วนใหญ่ในสังคมมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่พึงประสงค์ สังคมก็จะคงความสงบไว้ได้ และในทางตรงกันข้าม ถ้าในสังคมมีบุคคลจำนวนมากที่มีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม หรือ เบี่ยงเบนไปจากกฎหมายตลอดจนค่านิยมของสังคมแล้ว ก็จะทำให้เกิดปัญหาหรือผลร้ายต่อสังคมได้

ทฤษฎี เกี่ยวข้องกับการพัฒนาลักษณะจริยธรรมของมนุษย์

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาลักษณะทางจริยธรรมของมนุษย์ที่สำคัญ ได้แก่ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ นักจิตวิทยาในกลุ่มจิตวิเคราะห์พยายามค้นคว้าหาทฤษฎีที่จะอธิบายพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ รวมถึงด้านจริยธรรมด้วย นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ ซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) เป็นผู้นำของกลุ่ม ฟรอยด์เชื่อว่าบุคลิกภาพของมนุษย์จะพัฒนาขึ้นจากพลังงานทางจิตที่เรียกว่า อิด (Id) อีโก้ (Ego) และซูเปอร์อีโก้ (Super Ego) ตามลำดับ อิด เป็นสิ่งที่ติดตัวทารกมาตั้งแต่เกิดและจะผลักดันให้เด็กสนองความต้องการตามสัญชาตญาณ ในขณะที่เดียวกันก็กระตุ้นให้แสวงหาความสุขให้แก่ตนเองด้วย แต่อาศัยการทำงานของอิดอย่างเดียว บางครั้งก็ยังไม่สามารถสนองความต้องการได้ อีโก้จึงพัฒนาขึ้นเพื่อทำหน้าที่ในการคิดและวางแผนตอบสนองความต้องการ โดยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง ครั้นต่อมา เมื่อเด็กมีอายุประมาณ 3 - 6 ปี ซูเปอร์อีโก้จึงเริ่มพัฒนาขึ้นมา เพื่อควบคุมระบบจริยธรรมในตัวบุคคล ทำให้บุคคลได้รับการถ่ายทอดค่านิยมและมาตรฐานทางจริยธรรมของสังคม โดยผ่านกระบวนการเลียนแบบ (Identification) ผู้อบรมเลี้ยงดูซึ่งโดยมากคือ พ่อแม่ นั่นเอง (ธีระพร อุวรรณโม, 2528)

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา นักจิตวิทยาที่ศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีนี้ เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์จะสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะพัฒนาไปตามลำดับขั้น โดยเริ่มจากขั้นต่ำสุดไปยังขั้นที่สูงกว่าทีละขั้น และจะก้าวหน้าไปโดยไม่มีการย้อนกลับหรือข้ามขั้น นักจิตวิทยาคนสำคัญที่มีความเชื่อเช่นนี้คือ ฌอง เพียเจท์ (Jean Piaget) และ ลอว์เรนซ์

โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ทั้งสองต่างก็ได้ก่อตั้งทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาอันสัมพันธ์กับพัฒนาการจริยธรรมขึ้น ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรมของเพียเจต์ เพียเจต์ เป็นผู้ริเริ่มความคิดที่ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญา เพียเจต์ได้แบ่งขั้นตอนของการพัฒนาทางสติปัญญาออกเป็น 4 ขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 การเคลื่อนไหวเพื่อสนองตอบความต้องการแห่งตน (The Sensorimotor Period) อยู่ในช่วงอายุ 0-2 ปี เป็นระยะของการพัฒนาการใช้อวัยวะส่วนต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของร่างกาย เป็นระยะที่เด็กยังไม่สามารถใช้ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 2 การคิดโดยใช้ความรู้สึกและจินตนาการ (Preoperational Thought) อยู่ในช่วงอายุ 2-7 ปี เป็นระยะที่เด็กจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษา แต่การทำความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของการใช้ความรู้สึกและจินตนาการ เพราะยังไม่รู้จักคิดตามหลักเหตุผล

ขั้นที่ 3 การคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม (Concrete Operations) อยู่ในช่วงอายุ 7-11 ปี เป็นระยะที่เด็กสามารถคิดตามหลักเหตุผลได้ แต่ก็ยังจำกัดอยู่ในขอบเขตของสิ่งที่เป็นรูปแบบ เช่น สามารถแยกประเภทสิ่งของได้ และเข้าใจลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งที่เป็นรูปธรรม

ขั้นที่ 4 การคิดในสิ่งที่เป็นนามธรรม และการคิดตามหลักตรรกวิทยา (Propositional or Formal Operations) ในช่วงอายุ 11-12 ปี ถึง 14-15 ปี เป็นระยะที่เด็กสามารถคิดโดยใช้เหตุผล และสามารถคิดอย่างเป็นระบบตามหลักตรรกวิทยา จึงเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้

จากพัฒนาการสร้างสติปัญญาทั้ง 4 ขั้นนี้ เพียเจต์ได้นำมาเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 3 ขั้นดังนี้

ขั้นก่อนจริยธรรม ตรงกับขั้นที่ 1 ของพัฒนาการทางสติปัญญา เด็กในขั้นนี้ยังไม่สามารถรับรู้ความรู้สึกต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างละเอียด มีแต่ความปรารถนาที่จะสนองตอบ

ความต้องการทางกาย โดยไม่คำนึงถึงความควรไม่ควร ต่อเมื่อเด็กรู้จักพูดเป็นภาษาจึงเริ่มรู้สภาพแวดล้อม และตระหนักในบทบาทของตนเองต่อผู้อื่นมากขึ้น

ขั้นยัดคำสั่ง ตรงกับขั้นที่ 2 และคาบเกี่ยวกับบางส่วนในขั้นที่ 3 ของพัฒนาการทางสติปัญญา เด็กที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมอยู่ในขั้นนี้จะมีความเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งตลอดจนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติตาม

ขั้นยัดหลักแห่งตน ตรงกับส่วนที่เหลือในขั้นที่ 3 และครอบคลุมตลอดถึงขั้นที่ 4 ของพัฒนาการทางสติปัญญา เพียเจท์ เชื่อว่าพัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้เกิดจากการพัฒนาการทางสติปัญญา และประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่ม เพื่อเด็กด้วยกัน เด็กจะสามารถใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลประกอบการตัดสินใจ และรู้จักตัวกฎเกณฑ์เฉพาะตัวไว้ยัดถือ เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรมของโคลเบอร์ก โคลเบอร์ก ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์ ตามแนวทฤษฎีของเพียเจท์ โดยให้ความสำคัญเป็นพิเศษในเรื่องของเหตุผลเพื่อตัดสินใจที่จะเลือกกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ต่าง ๆ ย่อมจะแสดงให้เห็นถึงระดับความเจริญทางด้านจิตใจของบุคคลอันจะทำให้สามารถพิจารณาได้ว่าบุคคลนั้น ๆ มีจริยธรรมอยู่ในระดับหรือขั้นใดตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก จริยธรรมของมนุษย์จะแบ่งเป็น 3 ระดับ แต่ละระดับแยกได้เป็น 2 ขั้น ดังนี้ (กีรติ ศรีวิเชียร, 2524)

จริยธรรมระดับก่อนกฎเกณฑ์ ประกอบด้วยขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 2 ขั้น คือ

ขั้นที่ 1 (อายุประมาณ 2-7 ปี) เป็นขั้นที่คนจะกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยคิดถึงความปลอดภัยทางกายภาพของตนเองเป็นหลัก เนื่องจากผู้มีจริยธรรมในขั้นนี้มักจะมีอายุน้อย พฤติกรรมเชิงจริยธรรมส่วนใหญ่จึงเกิดจากการเชื่อฟังผู้ใหญ่ ซึ่งมีอำนาจทางกายสูงกว่า เพราะกลัวการถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 (อายุประมาณ 7-10 ปี) เป็นขั้นที่คนเราจะกระทำสิ่งต่าง ๆ โดยเริ่มคิดถึงคนอื่นขึ้นมาบ้าง แต่ก็เกินไปเพราะหวังที่จะได้รับประโยชน์ตอบแทน ในขณะเดียวกันก็เริ่มรู้จักตอบแทนผู้อื่นแบบเด็ก ๆ ในทำนอง "เขาให้ฉัน ฉันก็ต้องให้เขา"

จริยธรรมระดับเกณฑ์ ประกอบด้วยชั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอีก 2 ชั้น คือ

ขั้นที่ 3 (อายุประมาณ 10-13 ปี) เป็นขั้นที่คนเราเริ่มรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา และจะปฏิบัติตามที่กลุ่มเห็นว่าเหมาะสม แรงจูงใจที่จะประพฤติจริยธรรมในขั้นนี้ก็คือ การได้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ตนเองเกี่ยวข้องกับ

ขั้นที่ 4 (อายุประมาณ 13-16 ปี) เป็นขั้นที่คนเราจะหันเข้าหากฎเกณฑ์ กฎหมาย หรือระเบียบแบบแผนในสังคมแทนการทำในสิ่งที่กลุ่มเห็นชอบ โดยการปฏิบัติตามกฎหมาย หรือระเบียบของสังคม จะ เป็นไปในลักษณะที่ยึดมั่นอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะ เห็นด้วยหรือไม่ก็ตาม

จริยธรรมระดับเหนือกฎเกณฑ์ ประกอบด้วยชั้นปฏิบัติใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม 2 ชั้น คือ

ขั้นที่ 5 (อายุประมาณ 16-25 ปี) เป็นขั้นที่แม้ว่าคนเราจะยังคงยึดถือกฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ของสังคม แต่ก็มีความคิดว่ากฎหมายหรือกฎเกณฑ์ดังกล่าว อาจเปลี่ยนแปลงแก้ไข ได้ถ้าเป็นความต้องการของคนส่วนใหญ่ และเป็นสิ่งที่ชอบด้วยเหตุผล

ขั้นที่ 6 (อายุ 25 ปีขึ้นไป) เป็นขั้นที่คนจะมีความสำนึกในหลักการต่าง ๆ ทางจริยธรรมที่เป็นอุดมคติสากล หลักจริยธรรมที่สำคัญที่สุดจะ เกี่ยวข้องกับ เรื่องความยุติธรรม ความเสมอภาค และความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีของการเป็นมนุษย์ หลักการเหล่านี้อยู่ในระดับสูงกว่า ค่านิยมทางสังคม ตลอดจนกฎหมายต่าง ๆ ทั้งหลายที่เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่า จริยธรรมในตัวของมนุษย์เกิดจากกระบวนการสังคมประภิด (Socialization) การซึมซาบ (Internalization) และการเลียนแบบ (Identification) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่สำคัญได้แก่ ทฤษฎีของ อัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) นักจิตวิทยาชาวแคนาดา ตามทฤษฎีของแบนดูรา การเรียนรู้ของมนุษย์ ส่วนหนึ่งจะเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับโดยตรงและอีกส่วนหนึ่งจะ เกิดจากการสังเกตตัวแบบ ซึ่งมี 3 ประเภทคือ ตัวแบบจริง ได้แก่ตัวแบบที่แสดงพฤติกรรมจริงให้เห็น ตัวแบบสัญลักษณ์ ได้แก่ตัวแบบในโทรทัศน์ ภาพยนตร์ หรือ รูปภาพต่าง ๆ และตัวแบบประเภทสุดท้าย ได้แก่ คำบอกเล่าหรือสารบันทึก ซึ่งจะปรากฏในรูปของคำพูดและข้อเขียนต่าง ๆ ผลจากประสบการณ์ตรงและการสังเกตตัวแบบทั้ง 3 ประเภทดังกล่าวจะทำให้เกิดการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่าง

สิ่งต่าง ๆ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม ทำให้สามารถคาดหวังได้ถึงวิธีการที่จะนำผลที่พึงปรารถนามาสู่ตน และในขณะที่เดียวกันก็มองเห็นวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงผลที่เลวร้ายต่าง ๆ และนำไปสู่การตั้งมาตรฐานการปฏิบัติสำหรับตนเอง ตลอดจนการควบคุมของตนเองให้ปฏิบัติตามมาตรฐานนั้น (ชัยพร วิชชาวุธ, 2525)

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาลักษณะทางจริยธรรมของมนุษย์ตามทฤษฎีจิตวิเคราะห์ จึงมีจุดเน้นอยู่ที่การเลียนแบบผู้เลี้ยงดู และการพัฒนาของพลังงานทางจิตที่เรียกว่า อิด อีโก้ และซูเปอร์อีโก้ ซึ่งจะเกิดขึ้นตามลำดับเพื่อควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ ซึ่งถ้ามองในแง่หนึ่งก็จะคล้ายทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรมที่สูงขึ้นควบคู่กันไป ส่วนทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมก็รับเอาส่วนหนึ่งของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เข้ามาเกี่ยวข้อง คือในเรื่องเกี่ยวกับการเลียนแบบ แต่ทฤษฎีนี้ไม่ได้เน้นที่การเลียนแบบผู้เลี้ยงดูเหมือนทฤษฎีจิตวิเคราะห์ หากจะเน้นที่ตัวแบบประเภทใด ๆ ก็ตาม ก็กระทำพฤติกรรมที่ทำให้เกิดผลกรรมที่ดี โดยทฤษฎีนี้เชื่อว่าตัวแบบต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้เห็นจากสังคม จะทำให้มนุษย์ได้รับประสบการณ์ทางอ้อม ซึ่งเมื่อรวมกับประสบการณ์ที่ได้รับโดยตรงแล้ว ก็จะทำให้มนุษย์เกิด "การคิดในเชิงประเมิน" รู้จักตั้งมาตรฐานนั้นได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าทฤษฎี การเรียนรู้ทางสังคมมีส่วนคล้ายกับทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรม เพราะเชื่อในหลักการแสวงหารางวัลและหลีกเลี่ยงการลงโทษเหมือนกัน นอกจากนี้แม้ว่าทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมจะไม่ได้กล่าวถึงวัยทางสติปัญญาในการพัฒนาคุณลักษณะด้านจริยธรรมในตัวมนุษย์ แต่เราก็อ่อนปฏิเสธไม่ได้ว่าทั้งประสบการณ์ทางตรงก็ดี ประสบการณ์ทางอ้อมก็ดีที่กล่าวถึงในทฤษฎีนี้ เป็นสิ่งที่มนุษย์จะได้เรียนรู้และสั่งสมเพิ่มขึ้นตามวัย และการรู้จักคิดในเชิงประเมิน หรือการรู้จักตั้งมาตรฐานการปฏิบัติสำหรับตนเองก็ตีก็ต้องอาศัยสติปัญญา และจริยธรรมจะไม่ได้กล่าวเน้นในเรื่องของประสบการณ์ทางสังคม แต่เราต้องยอมรับเช่นกันว่า ในกรณีของมนุษย์ที่อยู่อาศัยอย่างโดดเดี่ยว ไม่เคยมีปฏิกริยาในเชิงสัมพันธ์กับผู้อื่นแล้ว พัฒนาการทางสติปัญญาและพัฒนาการทางจริยธรรมก็อาจจะไม่เกิดขึ้นในวัยต่าง ๆ ตามที่ระบุไว้ในทฤษฎีก็ได้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าทั้งทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและจริยธรรมและทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมต่างก็ใช้แนวความคิดแฝงอิงซึ่งกันและกันอยู่ และเมื่อนำทั้งสองทฤษฎีมารวมกันเข้า ก็จะทำให้สามารถเข้าใจถึงการพัฒนาลักษณะเชิงจริยธรรมในตัวมนุษย์ได้ดีขึ้น

สถาบันที่มีอิทธิพลต่อการสร้างเสริมลักษณะทางจริยธรรมของมนุษย์

แหล่งสร้างเสริมลักษณะทางจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวมนุษย์นั้น ได้แก่บุคคลและสถาบัน ทั้งหลายทั้งปวงที่แวดล้อมมนุษย์อยู่ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. สถาบันครอบครัว ได้แก่ บิดา มารดา ผู้ปกครอง ญาติผู้ใหญ่ ตลอดจนสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว จะเป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและถ่ายทอดลักษณะทางจริยธรรมให้แก่เด็ก มิงงานวิจัยจำนวนมากทั้งในและนอกประเทศที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูกับลักษณะทางจริยธรรมของเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่ปรากฏผลว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบได้รับความรักมากจะมีลักษณะทางจริยธรรมสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบได้รับความรักน้อย เด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมมากจะมีลักษณะเชื่อฟัง สุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะซื่อาย เก็บตัว ใจน้อย และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุมน้อยจะไม่เชื่อฟัง ไม่มีความรับผิดชอบ และขาดสมาธิ ในขณะที่เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลจะเป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าว รู้จักรับผิดชอบชีวิต และรู้สึกละอายใจเมื่อทำผิด

2. กลุ่มเพื่อน มีบทบาทสำคัญไม่น้อยในการสร้างค่านิยมและลักษณะทางจริยธรรม ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นในตัวเด็ก โดยเฉพาะในเด็กที่ย่างเข้าสู่วัยรุ่นนั้น กลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลมาก ดังที่เพียเจท์กล่าวถึง "ขั้นยึดหลักแห่งตน" ในทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเขา ซึ่งตรงกับช่วงที่เด็กมีอายุระหว่าง 11-15 ปีว่า ในขั้นนี้การพัฒนาการทางสติปัญญาและประสบการณ์จากการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อน จะทำให้เด็กรู้จักคิดก่อนตัดสินใจ และรู้จักตั้งกฎเกณฑ์เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ส่วนโคลเบอร์กกล่าวไว้ในขั้นที่ 3 ของ "จริยธรรมระดับกฎเกณฑ์" ซึ่งจะเกิดในช่วงที่คนเราอายุประมาณ 10-13 ปีว่า แรงจูงใจที่จะมีผลต่อพฤติกรรมของคนในขั้นนี้ก็คือ การได้เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น โดยเฉพาะกลุ่มคนที่ตนเองเกี่ยวข้องกับด้วย ซึ่งกลุ่มคนที่คนในวัยนี้เกี่ยวข้องกับมากที่สุดก็คงจะได้แก่ กลุ่มเพื่อนนั่นเอง

3. สถาบันทางศาสนา สถาบันนี้มักมีความผูกพันกับคนในสังคม นับตั้งแต่เกิดจนตาย โดยเหตุที่การนับถือศาสนาเป็นค่านิยมที่สำคัญของสังคมเกือบทุกสังคม และตามธรรมชาติของมนุษย์ทุกคนก็ต้องการมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยเฉพาะในยามที่เกิดวิกฤตการณ์หรือความทุกข์อยู่แล้ว ดังนั้นทุกคนจึงมักเลือกนับถือศาสนาใดศาสนาหนึ่ง การรับเอาหลักธรรมในศาสนามาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี การประกอบกิจกรรมตลอดจนพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนาก็ดี มักจะทำให้

คนเราเกิดมโนทัศน์ทางจริยธรรมในด้านต่าง ๆ ดังเช่นคนที่นับถือพุทธศาสนา หากกระทำการต่าง ๆ โดยปราศจากอกุศล (ความโลภ ความโกรธ และความหลง) และอคติ (ความรักความชัง ความเขลา หรือความกลัว) ตามที่พระพุทธองค์สอนไว้ก็จะทำให้เกิดมโนทัศน์ในด้านความยุติธรรมสามารถตัดสินหรือพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างเที่ยงตรง หรือคนที่ทำบุญด้วยการปล่อยนก ปล่อยปลา ก็อาจเกิดมโนทัศน์ เกี่ยวกับความเมตตากรุณาได้ เป็นต้น

4. สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชน สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบ อาทิเช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ บทเพลง หนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ประเภทอื่น ๆ ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมาก ซึ่งหากจะอธิบายตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบบดรา สื่อสารมวลชนก็จะมีบทบาทในการสร้างเสริมลักษณะทางจริยธรรมให้กับคนเราได้ดีด้วยการให้เรียนและแบบที่ปรากฏในสิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ

5. สถาบันการศึกษา เป็นแหล่งที่มีหน้าที่โดยตรงในการให้ความรู้ทั้งในด้านพุทธิศึกษาและจริยศึกษาแก่เด็กและเยาวชนในวัยเรียน โดยสถาบันการศึกษาอาจจัดวิชาจริยศึกษาขึ้นเป็นวิชาหนึ่งในหลักสูตร หรืออาจส่งเสริมให้ครูทุกคนพยายามสอดแทรกจริยศึกษาในการสอนวิชาต่าง ๆ เพื่อมุ่งสร้างเสริมลักษณะทางจริยธรรมให้พัฒนาขึ้นในตัวผู้เรียนอย่างจริงจังสำหรับในสังคมไทย กระทรวงศึกษาธิการได้มีการกำหนดแนวทางในการจัดจริยศึกษาสำหรับสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ ไว้รวมทั้งโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาด้วย แนวทางการจัดจริยศึกษาสำหรับโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ได้กำหนดขึ้นโดยคำนึงถึงเท็จจริงที่ว่า นักเรียนระดับนี้กำลังอยู่ในวัยที่มีความสามารถจะคิดในสิ่งที่ เป็นนามธรรมอย่างเป็นแบบ เป็นแผนตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจท์ และมีจริยธรรมอยู่ในระดับกฎเกณฑ์ตามทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา และจริยธรรมของโคลเบอร์ก โดยมีความต้องการที่จะประพฤติดี ประพฤติชอบ เพื่อสนองความคาดหวังของผู้อื่น และมีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ด้วยดี เพราะมีความคิดว่า ความมีเกียรติยศ และความเป็นคนน่านับถือนั้น เป็นสิ่งที่ได้มาจากการรักษากฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม จะเห็นว่าสถาบันต่าง ๆ ที่กล่าวมา โดยหลักการแล้วจะมีหน้าที่สำคัญในการถ่ายทอดค่านิยมทางจริยธรรมแก่สมาชิกมากพอ ๆ กัน แต่ในทางปฏิบัติเมื่อสังคมเปลี่ยนไปสู่สภาพที่ซับซ้อนมากขึ้น สถาบันการปลูกฝังจริยธรรมซึ่งแต่เดิมต่อครอบครัวและวัดนั้น ได้ลดบทบาทในการปลูกฝังจริยธรรม เนื่องจากบุคคลคลายความผูกพัน และมองเห็นความสำคัญ

ของครอบครัวและวัดน้อยลงกว่า เดิม ส่วนสถาบันสื่อมวลชนนั้นแม้จะมีอิทธิพลมากก็จริงอยู่ แต่โดยทั่วไปแล้วสื่อมวลชนมักจะตก เป็นเครื่องมือของระบบ เศรษฐกิจแบบทุนนิยมในการเป็น ตัวการกระตุ้นโฆษณา ยั่วยุประชาชน โดยเฉพาะประเภทพุ่มเฟือยมากขึ้น จึงไม่น่าที่จะถือว่าเป็นสถาบันที่ปลูกฝังจริยธรรมที่ถูกต้องของคลองธรรม เสมอไป (อำนาจ ทะพิงค์แก และ ชยันต์ วรรณระภูมิ, 2521) จึงเหลืออยู่อีกเพียงสถาบันหนึ่งที่เป็นที่คาดหวังว่าจะเป็นสถาบัน ที่สามารถจะปลูกฝังจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุดสถาบันนั้นคือ โรงเรียน เมื่อเด็ก เข้าสู่โรงเรียนก็จะมี การประทะสัมพันธ์กับบุคคลหลายฝ่าย เช่น เพื่อนนักเรียนในชั้นเดียวกัน และชั้นที่สูงกว่า และบุคคลสำคัญคือ ครู ซึ่งนอกจากจะมีหน้าที่ให้ความรู้ด้านวิชาการแล้ว ยังจะต้องให้การอบรมนักเรียนทั้งด้านศีลธรรมจรรยาและวัฒนธรรมที่งดงามของสังคม

แนวคิดในการจัดการอบรมศึกษา เพื่อปลูกฝังส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน

โรงเรียนนอกจากจะสอนวิทยาการต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนแล้ว โรงเรียนยังทำหน้าที่ ปลูกฝังจริยธรรมให้แก่ สมาชิกของสังคมด้วย โดยโรงเรียนมีหลักสูตรที่แน่นอน มีหลักการถ่ายทอด ปลูกฝัง ประเมินผลอย่างเป็นระบบ จึงเท่ากับเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ เฉพาะอย่างในการปลูกฝัง จริยธรรม

กิริติ ศรีวิเชียร (2524) ได้เสนอแนวทางที่เป็นไปได้ในการจัดจรรยาศึกษาในโรงเรียน ดังนี้

1. การจัดจรรยาศึกษาในรูปของหลักสูตรแฝง
2. การกำหนดปรัชญาของโรงเรียน
3. การจัดระบบบริหารและสภาพแวดล้อมของโรงเรียน
4. การจัดกิจกรรม เสริมหลักสูตร
5. การจัดจรรยาศึกษาในรูปของการสอน

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ (2524) เสนอแนวทางในการส่งเสริมลักษณะทางจริยธรรม ในโรงเรียนตามแนวทางดังนี้

1. จัดโรงเรียนและสิ่งแวดลอมในโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการสอนจรรยาศึกษา ในโรงเรียนอย่างสืบเนื่องสม่ำเสมอ ไม่ให้สภาพเสื่อมโทรม ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สกปรกรุงรัง ไม่ว่านจะเป็นส่วนใดที่ได้ในโรงเรียน

2. หัวหน้าสถานศึกษา ครู อาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุก ๆ คนในโรงเรียน ประพฤติตน เป็นผู้มีความซื่อสัตย์และจรรยาบรรณตามที่ตนเองโดยสม่ำเสมอ เป็นนิสัย
3. ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งในและนอกห้องเรียนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณและหน้าที่ของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ไม่ขาดตอน
4. สังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียนมีอิทธิพลในด้านจรรยาบรรณต่อนักเรียนมาก จึงควรจัดแนวปฏิบัติในด้านจรรยาบรรณภายในโรงเรียน โดยให้สัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียนอย่างเหมาะสม
5. กำหนดระเบียบของโรงเรียนในส่วนต่าง ๆ ตามหลักจรรยาบรรณ และดำเนินการให้นักเรียนถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ โดยครูต้องพรั่งพร้อมและคอยเฝ้าดูเพื่อเป็นการฝึกวินัยในตนเองของนักเรียนไปในตัวด้วย
6. การสอนจรรยาบรรณในห้องเรียนจะต้องมีทั้งการเรียนทฤษฎีและปฏิบัติ โดยให้ปฏิบัติจริง และปฏิบัติจนเป็นนิสัยเป็นการสำคัญ
7. สอดแทรกจรรยาบรรณในการสอนวิชาอื่น ๆ และการจัดกิจกรรมทุกประการของโรงเรียน
8. จัดให้อุปกรณ์การสอนจรรยาบรรณ กิจกรรมส่งเสริมจรรยาบรรณ และห้องจรรยาบรรณตามความเหมาะสม
9. จัดให้มีการประเมินผลและวัดผลการจัดและการสอนจรรยาบรรณทุกระยะ และข้อประเมินผลและวัดผลประเมินผลมาปรับปรุงการจัดและการสอนจรรยาบรรณในโรงเรียนให้นักเรียนได้มีคุณสมบัติสมบูรณ์ตามความมุ่งหมายของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ

ผลการสัมมนาเรื่อง หลักสูตรกับความหวังที่จะพัฒนาจรรยาบรรณของนิสิตบัณฑิตศึกษา สาขาวิชานิเทศการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 1/2534 ได้สรุปแนวทางในการปลูกฝังจรรยาบรรณที่ควรจะเป็นในระดับประถมศึกษาไว้ดังนี้

1. ครูศึกษาหลักสูตรและวิเคราะห์ถึงจรรยาบรรณที่ต้องการพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวเด็กให้ชัดเจน โดยตีความหมายออกมาเป็นพฤติกรรมให้ชัดเจน โดยตีความหมายออกมาเป็นพฤติกรรมให้ชัดเจน

2. ครูผู้สอนต้องศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรมต่าง ๆ ให้เข้าใจ และสามารถนำมาปฏิบัติได้ รวมถึงทฤษฎีทางจิตวิทยาด้วย

3. ครูผู้สอนต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีต่อเด็ก ให้เด็กได้อยู่ใกล้ ซึ่งตัวอย่างที่ดีเมื่อเด็กได้เห็นตัวอย่างเช่นนั้นนาน ๆ เข้าก็จะยอมรับ ดุดซึมจริยธรรม

4. ครูผู้สอนพยายามหาวิธีการสอนที่เร้าความสนใจของเด็ก มีการใช้สื่อการสอนที่น่าสนใจ และเปิดโอกาสให้เด็กได้ฝึกในสถานการณ์จริงบ้างในบางโอกาส

5. สร้างสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวให้เด็กสามารถดูดซึมจริยธรรมที่ต้องการปลูกฝัง

6. แสวงหาแบบอย่างวัฒนธรรมที่ดีงาม และชี้้นำให้เด็กเข้าใจ อาจเกี่ยวกับศิลปะหรือธรรมชาติก็ได้

7. มีการเสริมแรงเมื่อเด็กปฏิบัติตามจริยธรรมและมีการลงโทษในกรณีที่เด็กไม่ปฏิบัติตาม และหลังจากเด็กประพฤติสุ่มำเสมอแล้ว ก็ให้การเสริมแรงบ้าง ไม่เสริมแรงบ้าง ทำจนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนนั้นคงอยู่ต่อไป

8. สร้างคำขวัญหรือภาษิตที่คนส่วนใหญ่จะยอมรับนับถือร่วมกันได้ ทั้งนี้ต้องอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม

9. แนะนำหรือให้คำแนะนำปรึกษาเฉพาะ เป็นรายบุคคล เพราะ เด็กต้องการความใกล้ชิด ต้องการคำแนะนำ และต้องการการแนะนำเป็นครั้งคราวโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเด็กมีปัญหา

10. จัดกิจกรรม เสริมให้เด็กมีการปฏิบัติจริง

11. สนทนาวิสาสะในชีวิตประจำวัน เมื่อได้พบเห็นหรือสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในบ้านและนอกบ้าน ก็นำมาเล่าให้เด็กเห็นคุณค่า เห็นความหมายของสิ่งนั้น

12. ขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง ให้ช่วยสอดส่องเอาใจใส่ในเรื่องจริยธรรมของเด็ก

ดังที่กล่าวมาแล้วพอจะสรุปได้ว่า โรงเรียนมีส่วนเป็นอย่างมากในการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียน เพื่อให้เขาได้เจริญเติบโตขึ้น เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไปในภายหน้าได้มาก แต่การปลูกฝังจริยธรรมเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างจะซับซ้อนและละเอียดอ่อน เพราะจุดมุ่งหมายคงมิได้อยู่เพียงแต่การให้นักเรียนมีความรู้ทางจริยธรรมว่าจะอะไรถูกอะไรควร

อะไรไม่ถูกอะไรไม่ควรเท่านั้น หากแต่จะต้องช่วยให้นักเรียนเกิดทัศนคติเชิงจริยธรรม สามารถให้เหตุผลเชิงจริยธรรมในการกระทำของตนเอง ไปจนถึงเกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ได้อย่างแท้จริงอีกด้วย

ฉะนั้นการจัดจริยศึกษาในโรงเรียนจึงจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีทางจิตวิทยาและทาง สังคมวิทยาเป็นแนวทางทฤษฎีที่สำคัญดังกล่าว ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ต ทฤษฎีบุคลิกภาพของอีริคสัน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูรา และทฤษฎีทางสังคมวิทยา ทฤษฎีทั้ง 4 นี้ มีส่วนที่สอดคล้องกันเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้นในทางปฏิบัติจึงอาจผสมผสานเอาหลักการ ของแต่ละทฤษฎีเข้าด้วยกันเป็นแนวทางได้ อย่างไรก็ตามการจัดจริยศึกษาในโรงเรียนให้ได้ผล จริง ๆ นั้นจำเป็นต้องจัดตั้งในรูปแบบของการเปิดสอนเป็นวิชาและในรูปของหลักสูตรแฝง ควบคู่กันไป ทั้งนี้เพราะว่าจริยศึกษาในฐานะที่เป็นวิชาหนึ่งนั้น จะมีลักษณะที่มุ่งเน้นความรู้ ทางทฤษฎีแต่การจัดในรูปของหลักสูตรแฝงจะมีลักษณะที่มุ่งเน้นการประพฤติปฏิบัติจริง นอกจากนี้ โรงเรียนยังจำเป็นต้องระดมสรรพกำลังจากแหล่งต่าง ๆ ภายนอกโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง จริยธรรมมาช่วยจัดด้วย

ในการจัดการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาแห่งชาตินั้น มิได้หมายถึง การใช้หลักสูตรที่มีขอบเขตอยู่ในห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงกิจกรรมที่อยู่นอกห้องเรียน หรือกิจกรรมนอกหลักสูตร และประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของแต่ละบุคคลด้วยอิทธิพลของ ประสบการณ์ ซึ่งมีมากมายอาจทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมในทางดีหรือไม่ดีก็ได้ โดยเฉพาะ นักเรียนที่อยู่ในระดับประถมศึกษา เนื่องจากเป็นวัยที่อยากรู้อยากเห็น อยากทดลองสิ่งแปลกใหม่ อยู่เสมอ ดังนั้น การจัดกิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการเสริมสร้างประสบการณ์จากการเรียนการสอนตามปกติให้ได้ผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และ ปลูกฝังลักษณะ จริยธรรม ให้เกิดขึ้นกับตัวนักเรียนอีกด้วย

ความหมายของกิจกรรมนักเรียน

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ได้ให้ความหมายของคำว่า "กิจ" หมายถึง ชุระ, งาน คำว่า "กรรม" หมายถึง การกระทำ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493, 2523) เมื่อผสมกันแล้ว คำว่า "กิจกรรม"

หมายถึง การทำงาน ดังนั้น คำว่า กิจกรรมนักเรียนก็น่าจะหมายถึงผู้เรียนเป็นผู้
กระทำการ หรือดำเนินการ

ความหมายของกิจกรรมนักเรียน ในคู่มือการจัดกิจกรรมนักเรียนของกรมวิชาการ
กระทรวงศึกษาธิการ (กรมวิชาการ, 2527) มีดังนี้คือ "กิจกรรมนักเรียน" หมายถึง การจัด
กิจกรรมเพื่อ เสริมสร้างประสบการณ์ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางนอกเหนือจากหลักสูตร
กำหนดเนื้อหาไว้ และจากคู่มือการจัดกิจกรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
พุทธศักราช 2520 แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3 พ.ศ. 2526 (กรมวิชาการ, 2526) ได้ให้ความ
หมายของกิจกรรมนักเรียนไว้ว่า "กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อ เสริมการเรียนรู้ใน
หลักสูตรให้กว้างขวางยิ่งขึ้น เพื่อสนองความสนใจและส่งเสริมพัฒนาบุคลิกภาพ อุดมคติของนักเรียน
เหมาะสมกับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ภิญโญ สาธร (2526) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมนักเรียนไว้ดังนี้ กิจกรรมนักเรียน
หมายถึง บรรดากิจกรรมร่วมหรือนอกหลักสูตรทั้งหลายทำให้การศึกษาแก่นักเรียนนอกห้องเรียน
(Extra-Class Activities) ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรมนักเรียนมีเพียงใดขึ้นอยู่กับ
โรงเรียนแต่ละแห่ง และความสามารถของนักเรียนแต่ละคน ทั้งนี้ต้องอาศัยความสามารถของ
ผู้บริหาร คือ ครูใหญ่ และครูที่ปรึกษาของนักเรียนอีกด้วย อย่างไม่มีปัญหา

นอกจากนี้ เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527) ได้ให้ความหมายคำว่า กิจกรรมนักเรียน
หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นและดำเนินการโดยนักเรียนเองด้วยความสมัครใจ โดยมีครูเป็น
ผู้คอยช่วยเหลือแนะนำอันไม่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน (Extra-Curricular
Activities)

กิจกรรมนักเรียนมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เช่น

1. กิจกรรมนอกหลักสูตร (Out-of Curricular Activities)
2. กิจกรรมเสริมหลักสูตร (Promotional-Curricular Activities)
3. กิจกรรมพิเศษ (Extra Activities)
4. กิจกรรมร่วมหลักสูตร (Co-Curricular Activities)
5. กิจกรรมครูและนักเรียน (Teacher-Student Activities)

6. กิจกรรมพัฒนาการ (Developmental Activities)
7. กิจกรรมโรงเรียน (School Activities)
8. กิจกรรมริเริ่ม (Initiatory Activities)
9. กิจกรรมชีวิตในโรงเรียน (School-life Activities)
10. กิจกรรมนักเรียน (Student Activities)

แม้ว่ากิจกรรมนักเรียนจะมีชื่อเรียกแตกต่างกันไป แต่ก็มี ความหมายที่เหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมนักเรียน

เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายหลักที่จะปลูกฝังเยาวชนของชาติไทยให้มีคุณธรรมระเบียบวินัย ความจงรักภักดีต่อสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตลอดจนการดำรงส่งเสริมเอกลักษณ์ และวัฒนธรรมไทย เพื่อความเป็นเอกราช ความมั่นคงของชาติตลอดไป

เพื่อเป็นการสนองนโยบายของรัฐบาล และให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้วางหลักเกณฑ์และวิธีการจัดกิจกรรมนักเรียนใหม่ ซึ่งมีจุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย
2. เพื่อให้มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
3. เพื่อให้มีความเข้าใจและเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย

อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4. เพื่อให้มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ภายในขอบเขตของ

กฎหมาย

5. เพื่อให้มีความซาบซึ้งในคุณค่า ดำรงไว้ และส่งเสริมเอกลักษณ์วัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย
6. เพื่อให้เกิดความรักและความรักดีในหมู่คณะ
7. เพื่อส่งเสริมลักษณะ ความถนัด และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
8. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกายและจิตใจ และให้รู้จักใช้เวลาว่างให้

เป็นประโยชน์

9. เพื่อให้รู้จักบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและสร้างเสริมความมั่นคงของชาติ
10. เพื่อให้เป็นผู้มีคุณธรรม และจริยธรรมอันดีงาม
11. เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา (กรมวิชาการ, 2527)

ประเภทของกิจกรรมนักเรียน

กิจกรรมนักเรียนนั้นแบ่งได้เป็นหลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทก็มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์ของนักเรียน พัฒนาบุคลิกภาพ ตลอดจนปลูกฝังลักษณะแก่นักเรียน

ประเภทของกิจกรรมนักเรียนที่ควรจัดตามประกาศ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งประกาศ ณ วันที่ 29 ธันวาคม 2532 มีดังนี้

1. กิจกรรมลูกเสือ หรือยุวกาชาด หรือเนตรนารี หรือกิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์
2. กิจกรรมศาสนา
3. กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย
4. กิจกรรมส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
5. กิจกรรมการใช้ห้องสมุด
6. กิจกรรมส่งเสริมการใช้สินค้าไทย
7. กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม
8. กิจกรรมทัศนศึกษา
9. กิจกรรมนันทนาการ
10. กิจกรรมกีฬา
11. กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ
12. กิจกรรมส่งเสริมการเกษตร
13. กิจกรรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (กรมวิชาการ, 2534)

นอกจากทางกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดจุดมุ่งหมายของกิจกรรมนักเรียน เพื่อให้ถือปฏิบัติกันโดยทั่วไปแล้ว กระทรวงศึกษาธิการแบ่งกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. กิจกรรมบังคับให้ทุกโรงเรียนจัด ได้แก่ กิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด เนตรนารี กิจกรรมศาสนาและวัฒนธรรมไทย

2. กิจกรรมที่ควรเลือกจัด ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมวิชาการตามหมวดวิชาในหลักสูตร การบำเพ็ญประโยชน์ นันทนาการ ยุวเกษตรกร การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การทัศนศึกษา และการส่งเสริมสินค้าไทย เป็นต้น

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดให้กิจกรรมสร้างนิสัย กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ยุวภาษา ผู้บำเพ็ญประโยชน์ให้เป็นกิจกรรมบังคับนักเรียนทุกคนจะต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือ โรงเรียนต้องมีกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้นักเรียนด้วย (กรมวิชาการ, 2533)

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้นำนโยบายที่เป็นโครงการต่าง ๆ ให้ปฏิบัติในสังกัดโรงเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนักเรียน สำนักงานการศึกษาจังหวัดทั่วประเทศ ได้จัดโครงการหรือกิจกรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนักเรียนดังนี้

1. งานส่งเสริมศิลปแม่ไม้มวยไทยและดนตรีชั้นพื้นฐาน
2. โครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน
3. โครงการกิจกรรมสนับสนุนประชาธิปไตย
4. โครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน
5. โครงการให้การศึกษาเพื่อปลูกฝังลักษณะอันพึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534)

จากการศึกษาเกี่ยวกับประเภทของกิจกรรมนักเรียนจากแหล่งต่าง ๆ รวมทั้งนโยบายของหน่วยงาน อาจจะพอสรุปกรอบประเภทกิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมที่หลักสูตรกำหนดหมายถึงกิจกรรมนักเรียนที่ต้องเลือกเรียนอย่างน้อย สัปดาห์ละ 1 คาบ ทุกภาคเรียน คือ
 - 1.1 กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี
 - 1.2 กิจกรรม ยุวภาษา
 - 1.3 กิจกรรมผู้บำเพ็ญประโยชน์ (กรมวิชาการ, 2533)
2. กิจกรรมที่กำหนดนโยบายจากสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ กำหนดและเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนักเรียน คือ

- 2.1 งานส่งเสริมศิลปแม่ไม้มวยไทยและดนตรีชั้นพื้นฐาน
 - 2.2 โครงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่ออาหารกลางวัน
 - 2.3 โครงการกิจกรรมการเรียนการสอน สนับสนุนประชาธิปไตย
 - 2.4 โครงการส่งเสริมกิจกรรมสหกรณ์ในโรงเรียน
 - 2.5 โครงการให้การศึกษาเพื่อปลูกฝังลักษณะอันพึงประสงค์ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2534)
 - 2.6 โครงการหรือกิจกรรมอื่น ๆ
3. กิจกรรมนักเรียนที่โรงเรียนจัดนอกเหนือจากกิจกรรมบังคับและกิจกรรมที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดนโยบายไว้ตัวอย่างของกิจกรรมประเภทนี้ได้แก่
- 3.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการปกครองและการประชุม อบรม
 - 3.2 กิจกรรมเกี่ยวกับบำเพ็ญประโยชน์
 - 3.3 กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนาและสังคมสงเคราะห์
 - 3.4 กิจกรรมเกี่ยวกับสังคม ศิลปและวัฒนธรรม
 - 3.5 กิจกรรมเกี่ยวกับนาฏศิลป์ ดนตรีและการรื่นเริง
 - 3.6 กิจกรรมเกี่ยวกับกีฬาและันทนาการ
 - 3.7 กิจกรรมเกี่ยวกับวิชาการ
 - 3.8 กิจกรรมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และงานอดิเรก
 - 3.9 กิจกรรมส่งเสริมค่านิยมและการใช้สินค้าไทย
 - 3.10 กิจกรรมหรือโครงการอื่น ๆ ที่โรงเรียนจัดดำเนินการ

ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมกับกิจกรรมนักเรียน

กิจกรรมในสถานศึกษามีสองอย่างคือ กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมพิเศษนอกเวลาเรียน เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนการสอนในหลักสูตร สนองความสนใจพัฒนาบุคลิกภาพและเสริมสร้างอุปนิสัยอันดีงามของนักเรียนนักศึกษา กิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรมีในทุก ๆ วิชาทั้งในวิชาจริยศึกษาและวิชาอื่น ๆ ส่วนกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นกิจกรรมด้านจริยศึกษา หรือ เป็นกิจกรรมที่อาจแทรกจริยศึกษาลง เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนั้น

การจัดกิจกรรมในสถานศึกษามีความประสงค์จะให้นักเรียนนักศึกษาได้มีส่วนหนึ่งของกิจกรรมนั้น
 การจัดกิจกรรมในสถานศึกษามีความประสงค์จะให้นักเรียนนักศึกษาได้มีส่วนร่วมกันอย่างทั่วถึง
 ทั้งในด้านการศึกษา การทำงาน และการรับผลจากการจัดนั้น สถานศึกษาทุกแห่งมีการจัดกิจกรรม
 ที่เกี่ยวข้องกับจริยศึกษาเป็นกิจวัตร เช่น การเข้าแถวร้องเพลงชาติ สวดมนต์ ไหว้พระและฟัง
 การอบรมสั้น ๆ พร้อมกันในตอน เช้าก่อน เข้าเรียน การประชุมอบรมและสวดมนต์ไหว้พระวันสุด
 สัปดาห์ และมีการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา
 และวันเข้าพรรษา วันลอยกระทง การทอดกฐิน และกิจกรรมอื่น ๆ ตามความต้องการและความ
 เห็นร่วมของครู อาจารย์และนักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษานั้น ๆ (ชำ เลือง วุฒิจันทร์, 2524)

กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2522) ได้แบ่งกิจกรรมนักเรียนออกเป็น

5 ประเภทคือ

1. กิจกรรมว่าด้วยการส่งเสริมศีลธรรมและจรรยาบรรณ
2. กิจกรรมว่าด้วยการส่งเสริมวัฒนธรรมและประเพณี
3. กิจกรรมว่าด้วยศาสนา
4. กิจกรรมว่าด้วยการส่งเสริมนันทนาการ
5. กิจกรรมว่าด้วยการส่งเสริมวิชาการ

ตัวอย่างโครงการการจัดกิจกรรมมีดังนี้

กิจกรรมว่าด้วยการส่งเสริมศีลธรรมและจรรยาบรรณ

1. โครงการส่งเสริมการพูด เพื่อเสริมสร้างจริยธรรม
2. โครงการสักการะและสดุดีวีรชนหรือบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
3. โครงการประกวดร้องเพลงและแต่งเพลงปลุกใจให้รักชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์
4. โครงการจัดการแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน
5. โครงการกิจกรรมภาคฤดูร้อน
6. โครงการเข้าค่ายพักแรมของลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด
7. โครงการเข้าค่ายพักแรมของนักเรียน

กิจกรรมส่งเสริมวิชาการ

1. โครงการวัน เฉลิมพระชนพรรษาและวันชาติ
2. โครงการสักการะและสวดวิีรชนหรือบุคคลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
3. โครงการประกวดร้อง เพลงและแต่ง เพลงปลุกใจให้รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
4. โครงการจัดการแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน
5. โครงการจัดกิจกรรมภาคฤดูร้อน
6. โครงการ เข้าค่ายพักแรมของลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด
7. โครงการ เข้าค่ายพักแรมของนักเรียน

กิจกรรมส่งเสริมวิชาการ

1. โครงการวัน เฉลิมพระชนมพรรษาและวันชาติ
2. โครงการปฐมนิเทศนักเรียนใหม่
3. โครงการจัดนิทรรศการทางวิชาการ
4. โครงการส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข
5. โครงการสวดิติพระมหากษัตริย์ไทยในอดีต
6. โครงการวัน เฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระบรมราชินีนาถ
7. โครงการสัปดาห์ต่อต้านยาเสพติด

กิจกรรมสอดแทรกในการสอน

โครงการต่าง ๆ ที่ใช้สอดแทรกในการสอน เพื่อที่จะปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน เช่น

1. การมองตน
2. การฝึกสติ
3. การแม่ เมตตา
4. การทำวัตรสวดมนต์แปลไทย
5. การแสดงละคร - จินตลีลา

6. การทำสมาธิภาวนา
7. การทำเครื่องแขวน (โมบายล์) ธรรมะ
8. การปวารณาตนให้ผู้อื่นดักเตือนได้

จะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมนักเรียนหรือกิจกรรม เสริมหลักสูตรนั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อ การปลูกฝังความรู้สึกเชิงจริยธรรมให้แก่เด็กได้มาก หรือ บางทีอาจจะมากกว่าที่ครูจะคาดถึง เสีย ด้วยซ้ำในปัจจุบันโรงเรียนโดยทั่วไปมักจะให้นักเรียนได้มีกิจกรรม เสริมหลักสูตรกันอยู่แล้ว กิจกรรมบางอย่างมีจุดมุ่งหมายที่จะปลูกฝังจริยธรรมโดยตรง และชัดเจน เช่น การบำเพ็ญ ประโยชน์แก่สังคม การไหว้ครู ลูกเสือ เนตรนารี ฯลฯ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

วิริยะ บุญยะนิวาสน์ (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบการสอน จริยธรรมโดยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนแบบธรรมดาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่หก" มีวัตถุประสงค์เพื่อ เปรียบ เทียบผลการสอนจริยธรรมโดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนแบบ ธรรมดา ในด้านทัศนคติทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่หก กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนวัดดอนทาง จังหวัดฉะเชิงเทรา ปีการศึกษา 2522 จำนวน 30 คู่ โดยใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแผนการสอนด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และ แบบธรรมดาเพื่อสอนจริยธรรม 3 คุณลักษณะคือ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความ รับผิดชอบกับแบบทดสอบวัดทัศนคติทางจริยธรรมทั้ง 3 คุณลักษณะ จำนวน 30 ข้อ ซึ่งเป็นแบบ projective techniques ชนิดปลายเปิด ผลการวิจัยพบว่า หลังจากสอนแล้วนักเรียนกลุ่มที่สอน ด้วยวิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ มีพัฒนาการทัศนคติทางจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีธรรมดา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังจากสอนไปแล้ว 1 เดือน ทัศนคติทางจริยธรรม ของนักเรียนทั้งสองกลุ่มยังคงเดิมเท่ากับหลังการสอนใหม่ ๆ และกลุ่มที่สอนด้วยวิธีกระบวนการ กลุ่มสัมพันธ์ยังคงสูงกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีธรรมดา

พรณี ลิ้มปิวัฒนา (2523) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การใช้วิธีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ในการสอนจริยธรรม ระดับประถมศึกษาปีที่ 6" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการทางทัศนคติ ทางจริยธรรมของนักเรียนหลังจากสอนด้วยวิธีนี้ เครื่องมือที่ใช้วิจัยมี 2 ชนิดคือ 1. แผนการสอน

จริยธรรมด้วยวิธีการกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ 3 เรื่อง คือ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ 2. แบบทดสอบทัศนคติทางจริยธรรมทั้ง 3 คุณลักษณะ เป็นแบบ projective techniques ชนิดปลายเปิดโดยมีเกณฑ์การตรวจ 4 ระดับ จากไม่ถึงประสงค์ที่สุด ไปสู่ระดับที่ถึงประสงค์ที่สุด โดยใช้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 28 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การหาค่า t-test ระหว่างคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากสอน ก่อนสอน หลังสอนและหลังสอน 1 เดือน ผลการวิจัยพบว่า หลังการสอนนักเรียนมีพัฒนาการทางทัศนคติทางจริยธรรมสูงขึ้นและ หลังการสอนไปแล้ว 1 เดือน ทัศนคติทางจริยธรรมยังคงเดิมเท่ากับหลังการสอนใหม่ ๆ ผู้วิจัยเสนอแนะว่า ในการสอนนอกจากจะคำนึงด้านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนแล้วควรที่จะพัฒนาทัศนคติทางจริยธรรมของผู้เรียนด้วย

ทศพร มณีศรีขำ (2524) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาจริยธรรมด้านความสามัคคี โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม" เพื่อศึกษาว่านักเรียนที่เรียนโดยใช้กิจกรรมกลุ่มมีพัฒนาการการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีสูงขึ้นหรือไม่ ซึ่งได้ทำการทดลองกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2524 ของโรงเรียนวัดโคกเกตุ (เสริมสมบูรณ์วงศ์) อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จำนวน 48 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 24 คน กลุ่มควบคุม 24 คน กลุ่มทดลองเรียนด้วยบทเรียนที่ใช้กิจกรรมกลุ่ม กลุ่มควบคุมเรียนโดยการบรรยายตามปกติ ใช้เวลาในการทดลองกลุ่มละ 14 ชั่วโมง โดยใช้ Randomized control Group Pretest pretest-Posttest Design โดยใช้แบบทดสอบการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคี (ความเชื่อมั่น .7175) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นทดสอบก่อนการทดลองและหลังการทดลองนำข้อมูลมาทดสอบค่าที่ (t-test) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม มีพัฒนาการการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีสูงขึ้นกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญสถิติที่ระดับ .01

ข. งานวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมนักเรียน

การจัดกิจกรรมนักเรียน มีผู้ที่นักศึกษาวิจัยไว้ในหลายแนวทาง ทั้งเป็นกิจกรรมในหลัก และเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

สวัสดิ์ นิเทศวิทย์ (2527) ได้ทำการวิจัยเรื่องความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และเกี่ยวกับลักษณะความเป็นพลเมืองดีจากการจัดกิจกรรมนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เขตการศึกษา 6 สรุปผลการวิจัยได้ว่า

ผู้บริหารและครูมีความเห็นว่าการกิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด ผู้บำเพ็ญประโยชน์กิจกรรม ศาสนา กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย กิจกรรมส่งเสริมด้านวิชาการต่าง ๆ ในหลักสูตรเป็น กิจกรรมที่จะก่อให้เกิดลักษณะความเป็นพลเมืองดีในหลายด้านในระดับมาก ร่วมกิจกรรมส่งเสริม สินค้าไทย กิจกรรมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมทัศนศึกษาและกิจกรรมนันทนาการ เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดลักษณะความเป็นพลเมืองดีในด้านต่าง ๆ ในระดับน้อย

วสันต์ พรหมบุญ (2522) ศึกษาเรื่อง โปรแกรมการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรใน โรงเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร สรุปผลการวิจัยดังนี้

การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ ส่งเสริมลักษณะต่าง ๆ โดย ฝ่ายบริหารเป็นผู้ริเริ่ม ใช้เงินงบประมาณและเงินบริจาค จากเด็กนักเรียน กิจกรรมที่จัดได้แก่ กิจกรรมที่ส่งเสริมการเป็นผู้นำและการปกครองตนเอง การบำเพ็ญประโยชน์และสังคมสงเคราะห์ ศาสนาและประเพณี สังคมและการเข้าสังคม การกีฬาการนันทนาการการใช้เวลาว่างให้เป็น ประโยชน์ ลูกเสือและเนตรนารี วิชาการสำหรับ เวลาที่จัดก็ขึ้นอยู่กับชนิดของกิจกรรม นักเรียน ชอบกิจกรรมและเห็นว่ามีประโยชน์ตั้งแต่ปานกลางจนถึงมาก

อนุชา เทวราชสมบูรณ์ (2523) ทำการวิจัยเรื่อง เจตคติของผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อกิจกรรม นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา องค์การบริหาร ส่วนจังหวัด พิจิตรผลสรุปไว้ว่า

1. ผู้บริหารโรงเรียนครู และผู้ปกครอง ส่วนมากมีเจตคติในเชิงเห็นด้วยกับกิจกรรม นักเรียนแต่ละประเภท
2. ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองมีเจตคติต่อกิจกรรมทางวิชาการแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ระดับ .05 และมีเจตคติต่อกิจกรรมเกี่ยวกับการออกกำลังกายนันทนาการ ศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม การบำเพ็ญประโยชน์ การปกครองและการประแตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ระดับ .01

ปรีดา รุ่งโรจน์ (2523) ศึกษาเรื่องการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยใน โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ

ผลการวิจัยพบว่า ในการวางแผนโรงเรียนส่วนใหญ่มีการจัดทำแผนที่จัดทำมากที่สุด คือแผนปฏิบัติการประจำปี โดยกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายสนองนโยบายหน่วยงานระดับเหนือ ในการจัดทำแผนผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนเป็นผู้ร่วมกันวางแผนในด้านโครงสร้างในการบริหาร ส่วนใหญ่ประกอบด้วย ผู้บริหารหัวหน้าโครงการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย หัวหน้าโครงการมีหน้าที่จัด กิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย และคณะกรรมการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตยมีหน้าที่ให้คำปรึกษาคณะกรรมการนักเรียน ในด้านการดำเนินการ ส่วนใหญ่มีการประชุมแจ้งวัตถุประสงค์ในการทำงาน โดยมีหัวหน้าโครงการและคณะกรรมการจัดกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย เป็นผู้รับผิดชอบจัดกิจกรรม สำหรับกิจกรรมทั้งหมดที่จัดแล้วประสบความสำเร็จมากที่สุดและส่งผลให้เกิดคุณธรรม ด้านการวะธรรมสามัคคีธรรมและปัญญาธรรม ได้แก่ กิจกรรมอาหารกลางวัน กิจกรรมทำความสะอาดอาคารสถานที่และกิจกรรมปกครองตนเองของนักเรียน ในด้านการประเมินผลส่วนใหญ่มีการประเมินผลโดยหัวหน้าโครงการและคณะทำงาน ซึ่งใช้วิธีการสังเกตการประเมินไปปรับปรุงการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการบริหารกิจกรรมส่งเสริมประชาธิปไตย ส่วนใหญ่มีปัญหาบุคลากรมีเวลาจำกัดในการวางแผนขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินการ และขาดการติดตามประเมินอย่างสม่ำเสมอ

จริกรณ หิรัญเกื้อ (2527) ทำการวิจัยเรื่องการสำรวจกิจกรรมเสริมสร้างนิสัยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า ประเภทกิจกรรมสร้างนิสัยที่จัดกันมากที่สุดในเกณฑ์เฉลี่ยร้อยละ 90 ขึ้นไป คือ การเคารพธงชาติ การอบรมหน้าเสาธงตอนเช้า การทำความเคารพครู ส่วนวิธีการจัดกิจกรรมนั้นครูใหญ่จะประชุมครู เพื่ออบรมหน้าที่และเป็นคนจัดกิจกรรม โดยบุคลากรอื่น ๆ ร่วมกันจัดกิจกรรมด้วย

ศรีอุทัย กมูทชาติ (2529) วิจัยเรื่อง การจัดสร้างสถานักเรียนของโรงเรียนในโครงการส่งเสริมประชาธิปไตยระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการจัดทำเป็นการ มีการเตรียม การดำเนินการและประเมินผล และได้ผลตามเป้าหมายมีอุปสรรคคือ ไม่สามารถกำหนดรูปแสดงนักเรียนให้เหมาะสมกับโรงเรียนได้ และคณะกรรมการนักเรียนไม่เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง

จากผลงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรซึ่งเป็นการจัดนอกเวลาเรียนทั้งหมดมีผลต่อผู้เรียนต่อการพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ หรือ อาจสรุปได้ว่าการจัดกิจกรรมมีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องจัดให้แก่ผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง จนกระทรวงศึกษาธิการได้บรรจุไว้ในโครงสร้างหลักสูตร โดยจัดให้ผู้เรียนมีการเรียน การทำกิจกรรมในเวลาเรียน และนอกเวลาเรียน เพื่อนำผลที่ได้จากการศึกษาเป็นแนวคิดในการ จัดกิจกรรมนักเรียนและหาแนวทางแก้ไขปัญหาค้นคว้าที่พบในโรงเรียนระดับต่าง ๆ และ เพื่อให้การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรบรรลุตาม เป้าหมายที่ต้องการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย